

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-iknél 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodat érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

A magyarországi reformált egyház főtanodáinak évi értesítvényei.

(Folytatás.)

B) Bölcsészeti tantárgyak.

Tantárgy megnevezése	Melyik tanévben, hány féléven és órán adatik elő a			
	debreczeni	nagy-enyedi	pápai	s.-pataki
	f ő t a n o d á k b a n			
Egyetemes történelem				1 f. 3 óra 2 f. 5 óra
Magyarország története			1-ső év 1 f. het. 8 óra	
Európa egyetemes államrajza			1-ső év 2 f. het. 8 óra	
Észtan			1-ső évben het. 6 óra	
Alapbölcsészet, ismerettan és izléstan	1-ső év 1 félév het. 4 óra			
Bölcsészeti erkölcsstan	1-ső év 2 félév het. 1 óra	1-ső évben het. 6 óra		
Észjog			1-ső év 2-dik f. het. 4 óra	
Bölcsészettörténete	2-ik évben het. 4 óra	3 és 4 évesek het. 3 óra		egész év het. 4 óra
Vallásbölcsészet		1 és 2 évesek het. 6 óra		
Neveléstan	1-ső évesek het. 3 óra	1-ső évesek het. 3 óra	2-dik évben het. 6 óra 1-ső évben 2-ik f. het. 3 óra	
Lélektan	2-ik félév het. 2 óra			
Vallástanítás a népiskolában	2-ik félév het. 1 óra			
Magyar irodalom történet	1-ső f. 3 óra 2. f. 1 óra			egész év het. 4 óra
Latin classikusok fejtegetése	2-dik félév het. 2 óra			
Németirodalom		het. 1 óra		
Angol nyelv	1 ső évben het. 3 óra	az önként vállalkozóknak taníttatik		
Francia nyelv	het. 3 órán	3 csapatban taníttatik az önként vállalkozóknak		het. 2 órán
Jog- és államtudományok körisméje			első évben 1-ső félév het. 5 óra	
Magyar történelem latin krónikái	2-ik félév het. 2 óra			

Megjegyzendő, hogy a nagyenyedi tanintézetnél az 1 és 2 éves hittanhallgatók együtt, a 3 és 4 évesek ismét együtt hallgatták — legnagyobb részben — a tudományokat. A többi tanintézetnél leginkább a szentírás magyarázat az, és a pápánál az egyháztörténelem, melyet 2 vagy 3 osztály együtt hallgatott. — A mely tanintézetnél a tanulási szabadság bármily korlátozott mérvben is életbe van léptetve, ilyen évi elkülönítésekről szoroson nem szólhatunk, minden hallgatónak szabadságában állván bármely tantárgyat akkor hallgatni, midőn azt magára nézve legcélszerűbbnek tartja és alkalma van rá.

Ha a theologiai tantárgyak sorozatán — melyek a magyarországi lelkészképző intézetekben, a lefolyt tanév alatt előadattak — végig tekintünk, egész örömmel győződhetünk meg, hogy a theologiai tudományok általában, legalább a legfontosabbak és lényegesek — egy-kettő kivételével, egyik vagy másik tanintézetben tárgyalva és képviselve voltak. Örömmel szemléljük, hogy az annyira fontos és nagyérdekű vallásbölcsezet és bibliai theologia is, egy-két intézetnél tüzetesen tárgyalatott. Vajha mindegyik kollégiumunk ezen tudományokat fölvenné tanrendébe! óhajtható volna még, hogy a pátristika is önállólag, nemkülönben az egyházi statistika, és a legújabb theologia története, abban a feltünőbb szellemi irányzatok vagy theologiai iskolák ismertetése, mint szinte az összehasonlító vallástudomány is, tért és helyet foglalnának theologiai semináriumaink tanrendében.

Az apologetika kevés mértékben van felölve, pedig az a jelen körülmények és viszonyok között nagyon kívánatos volna, hogy leendő lekipásztoraink minél alaposabb ismereteket szerezzenek e téren, legyen képességük és ügyességük a felburjánzó hitetlenség és álfelvilágosodás ellenében, az igazi tudomány, vallásos hit és meggyőződés fegyvereivel harcolni és küzdeni. A külföldön nagy szorgalommal művelik e tudományt; s a mint Goltz „Der Weg zum System in der dogmatischen Theologie“ című nyomás értekezésében kifejezi: a történelmi, rendszeres és gyakorlati theologia mellett, a bölcsezeti vagy hitvédtani theologia (die philosophische oder apologetische Theologie) is ép oly helyet foglal és igényel. — Mert habár a theologiai tudományoknak ezen felosztása, melyből Goltz kiindul, sok tekintetben méltó kifogás alá eshetik is*) azt mindenesetre igazolja, hogy az apologetika mint tudomány jelenleg igen nagy fontossága, a theologiai tudományok összerendezésében. — Egyszersmind ezen tudományt az is megköveteli és föltételezi, hogy theologus ifjaink a termé-

*) Lásd idevonatkozólag Voigt Henrik: Fundamental Dogmatik Gotha 1874. 660—664 lapjait.

szettudományok haladását és fejlődését is figyelemmel kísérik, arra alkalmuk és idejük legyen.

A szentírás magyarázat, hogy mily terjedelemben kezeltetik, az évi értesítvények közül egyedül a sárospataki az, mely részletezi; hogy t. i. a lefolyt tanévben az ószövetségből a Jób könyve egész éven át het. 3 órán; az új szövetségi iratok közül a héberekhez irt levél szinte egész éven át het. 3 órán és a synoptikus evangéliumokból a Jézus életére tartozó főbb adatok a 2-ik félévben het. 3 órán tárgyalatottak. — Szükséges volna, hogy a többi intézeteknél is kimutattatnának a fejtegetett darabok vagy részek. A sárospataki főtanodánál az 187¹/₂ tanévben is az ószövetségi könyvek közül, a Jób műve magyaráztatott, az új-szövetségből pedig János evangélioma. Az exegesisre a nagyenyedi tanintézetnél fordittatik legkevesebb idő; t. i. a lefolyt tanévben ószövetségi magyarázat tartatott het. 3 órán, az azelőtti évben pedig egyedül új-szövetségi magyarázat szinte annyi órán keresztül. — De másfelől az új-szövetségi görög nyelv önállólag, tüzetesen és rendszeresen ezen intézetnél van felvéve a tanrendbe.

A nagyenyedi főiskolában a theologiai seminárium is fogantatosított; de kivittebben nem szól felőle az értesítvény, hogy miként, mely modorban és minő eljárás mellett folytatta az működését. — Nagyon kívánatos volna, hogy a külföldi példák nyomán, ez uton is közvetlenül hasznának a theologiai tanárok a tanuló ifjakra, azoknak működését, dolgozataikat figyelemmel kísérik, munkálkodásaikban őket személyesen utasítsák és vezessék.

Áttérve a bölcsezeti tudományokra, azok közül főleg a történelem, neveléstan, rendszeres bölcsezet részei, magyar irodalom szerepelnek. A pápai főtanodában még terjedelmes államrajz (1 félév het. 8 óra); jog és államtudományok körisméje is (1 félév het. 5 óra) fel vannak véve a hallgatandó és kötelezett tantárgyak közzé. Tul van minden kétségen, hogy minden tudománynak meg van képző hatása, s egy sem mondható feleslegesnek egy leendő lekipásztorra nézve; hanem még is különösnek tűnik fel előttem, hogy a jog és államtudományok körisméje ugyanazon főiskolában a joghallgatóknak 1 félévben het. 2 órán adatik elő, az 1-ső éves hittanhallgatóknak pedig het. 5 órán. Ha már jogtudományokat teszünk kötelezővé a theologusokra nézve, miért nem inkább a magyar közjogot vagy magánjogot, mint az elsoroltakat?

Theologiai intézeteink az élő nyelvek megtanulhatása és elsajátíthatására nézve is nyújtják a kedvező alkalmat; a debreczeniben az angol nyelv épen mint kötelezett tantárgy van megjelölve a hittanhallgatókra nézve. Alig is van főtanodáinknak sürgősebb és nagyobb feladata, minthogy oda hasznának és működjenek, hogy a tiszta ma-

gyar nemzetiségű és ajku reformált ifjuság, egy vagy két élőnyelvnek tanulói pályája alatt annyira birtokába juthasson, hogy azokon egész könnyedséggel és ügyességgel forgathassa a tudományos műveket, értse az irodalmi kincseket. Nagy szükségünk van nekünk reformált felekezetibelieknek erre, mert a mi helyzetű viszonyaink nem oly kedvezők e tekintetben, mint a testvér ágost. hitvallású atyafiaink, a kik saját édes magyar nyelvökön kívül még rendszerint — kevés kivétellel — két vagy legalább egy élőnyelvet a szülői háznál már elsajátíthatnak. — Nagyon helyesen határozta tehát a tiszántuli ref. egyházkerület, hogy az angol nyelv minden hittanszaki tanulóra nézve kötelező legyen; de vajjon a német nyelvet is nem kellene-e a theologiai tanfolyamon keresztül folytatni? példák igazolják, hogy igen sok theologus többet tudott e nyelvből a 8 oszt. bevégezése után, mint midőn a hittanszaki tanfolyamot megfutotta; alkalmat kell tehát szolgáltatni, hogy a német nyelvben is előbb-előbb haladhassanak tanuló ifjaink. Ép ezt kell tenni a classikus nyelvekkel is.

A tanároknak órákkal elfoglaltatását a mi illeti, a rendes hittanárak Debreczenben het. 10—12 órát,
 Nagy-Enyeden „ 10—11 1/2 „
 Pápán „ 14—15 „
 S.-Patakon „ 8—10 „

vannak elfoglalva; s Nagy-Enyeden és Pápán egy-két hittanár, még a gymnásiumban és tanítóképzésben is rendszeresen működik; a másik két főtanoda hittanárai közül csak az egyháztörténelem tanára tart előadásokat a jog és államtudományi karnál is; csak hogy ez újabb óra terheléssel nem jár a tanárra nézve, miután a hittanhallgatókkal együtt hallgathatják azon tantárgyakat a jogtanulók is. — A sárospataki tanárok órabeosztása annyiban is eltér a többiekétől, hogy a tanárok minden évben nem foglalkoznak a tanszékökhöz kötött tudományokkal, hanem bizonyos cyklus váltakozás szerint adják azokat elő p. o. az egyháztörténelem tanára az 1874—75 tanévben az egyháztörténelemből a reformáció utáni korszakot adta elő egész évben; a legközelebbi iskolai esztendőben pedig a reformáció előtti korszak történetét ismertette; míg Pápán és Debreczenben a tanár minden évben előadja mindenik tantárgyát, ez utóbbi helyen egyetlen tanszék szenvedvén kivételt. A nagy-enyedi főiskolánál szinte meg van ezen váltakozás, annyival inkább mert 2—2 osztály hallgatja együtt a tudományokat. (Folyt. köv.)

Megjegyzések Ungmelléki „gyakorlati nézeteire.”

Több mint egy év-tized óta vagyok a „Prot. egyh. és isk. Lap”-nak rendes és szorgalmas olvasója s birtokomban meg van még az előbbi időkből is minden évi folyama. — Nem tagadom, sokszor megbotránkoztam e Lapnak egyik-másik cikkében s untig megelégettem személyeskedő czivakodásait és soknemű helytelen és okadatolatlan izgatásait; — de nagyobb megütközéssel, nagyobb megkotránkozással aligha olvastam egyik közleményét is, mint a folyó 1876-ik év szept. hó 10-kén megjelent 37-dik szám ily című vezércikkét: „Gyakorlati nézetek az egyházi közönről stb.” a mely cikk bizonyos „Ungmelléki”

az u. n. prot. egylet felé gravitáló lelkésztárs tollából származott.

Rédi dolog, hogy a „Prot. egyh. és isk. Lap”-nál: „minden bevetődő frázisos vezércikkék, meddő tervezetések, hangzatos, ábrándos, de a kivitel nehézségeire nem is gondoló indítványok, egyéni érdekekre néző izgatások, polémiák s több efélék” mindenkor tárt karokra találtak, úgy hogy e tekintetben bizonyosan páratlanul élénk a nevezett Lap. — De léhább, felületesebb s e mellett annyi szeretetlenséget és irigységet lehelő cikket aligha közölt még, mint a már említett vezércikk. — Igenis léha e cikk, mert írója — feledve, hogy propria laus sordet mig önmagáról a legnagyobb elismeréssel beszél, mint a ki valódi hivatással lépett a lelkészi pályára s minden vasárnapon új meg új lelkesedéssel lép fel szószékébe: addig az alföld összes protestáns papságáról a legnagyobb kicsinyléssel emlékezik, feltéven róluk még azt is, hogy 1 frtot sajnálatának szakjokra tartozó könyvre áldozni. — De felületes is a kérdéses cikk, a mire nézve elég jellemző példa az, hogy írója az egyház iránti közönyösségnek, a lelkész megszokottságát előbb csak e g y i k főokának tartja, — utóbb azonban, az egyházi közönyösség megszüntetésére nézve, a lelkész megszokottságának elhárítását, vagy is, minden 6 évben való feltétlen változását e g y e d ü l i eszközül tekinti, — „ki merem mondani — ugymond — hogy csakis egyetlen módot tartok célhoz vezetőnek . . . jelesen: követnünk kell a helvétek példáját! Életbe kell léptetnünk a lelkésznek, minden hat év eltelte után föltétlenül kötelezett más egyházközségbe áthelyeztetését!” (Mellékesen megjegyzem itt is, a mire lentebb bővebben visszatérek, hogy a helvéteknek egyáltalában nincs ilyen példájuk.) — De kérem „Ungmelléki” tisztárs ur, ha az egyházi közönyösségnek a lelkész megszokottsága csak e g y i k fő oka: ugy kell még lenni m á s i k fő okának is! és hogy csakugyan van is, feleljen meg Önnek erre nézve a „Prot. egyh. és isk. Lap”-nak legalább egy pár száz vezércikké, melyek mindezen kérdéssel foglalkoznak s mindegyik más-más okot fedez fel; és már kérdem, hogy ezen m á s i k és ki tudja hányadik különböző természetű okot, miképen szüntetheti meg az ajánlott egyedüli eszköz használása? — Az Ön által, méltán nagy elismeréssel felemlített Szeremlei, e tekintetben egészen másképen gondolkodik, bár olvassa el Ön a „Vallás erkölcsi élet” stb. 94-ik s következő lapjait. — Egyébiránt, a nélkül hogy cikkiró egyéni véleményét tovább czáfolni akarnám, egyszerűen csak azon kérdést vetem fel: vajjon mi értékű lenne, és vajjon kívánatos volna-e az olyan egyháziasság, melynek alapjául semmi más, mint pusztán és egyedül a lelkész ujdonságának ingere szolgálna? Ilyen komoly és ilyen becsű egyháziasságot az új és cifra ruhák is eszközölnek.

Meg vagyok különben róla győződve, hogy „Ungmelléki” ur maga sem veszi komolyan cikkének ezen első részét. — És azt csak is azért fogalmazta így, hogy a második, Ő előtte bizonyosan sokkal fontosabb résznek — mely a szűk jövedelmű lelkészek bővebb javadalmazásáról szól — kellő bevezetésül szolgáljon. — Őszintén szólva, ha cikkiróban volna egy kevés tapintat, vagy az irás szerint egy kevés kigyóí okosság: ugy cikkének ezen második része bizonyosan tollában maradt volna; hiszen ha az egyháziasság felköltése érdekében tanácsa meghallgattatnék, — és a lelkészeknek ezen okból 6 évenkénti föltétlen változása kimondatnék: az Ő főfő célja, t. i. a jelenleg szegényebb egyházakban szolgáló lelkészeknek gazdagabb jövedelmű egyházakhoz juttatása — ugy is el leendett érve; a nélkül, hogy a világ megtudta volna, hogy mily szeretetlenség, mily

irigység lakik némely ungmelléki lelkész szívében, jobb helyzetben képzelte lelkésztársai irányában. — Ah de cikkirónak ez nem elég, neki nyilatkoznia kell! Ő valaha, pataki supplikáns korában bójárta a széles nagy alföldet s akkor megismerte a „gazdag alföld kardinálisainak anyagi helyzetét, — nemcsak, hanem meg is szerette, meg is irigylette, és most az akkor élvezett vendégszeretetet fejében helyet is cserélne velök és ezt most ország világ előtt fel is akarja tárni! . . . De még ez hagyján! meg van írva: „a ki püspökséget kíván: jó dolgot kíván,“ hát még a ki egyenesen „kardinálisságra“ törekszik? hogyan volna kárhoztatható? Nem is kárhoztatnám hát nyilatkozatáért cikkirót én sem, sőt nem is csudálkoznám rajta, megdondolván, hogy — állítása szerint — a hasonló nézetűek Ungban többséget képeznek s így bizonyos, hogy az előharczosnak, ha nem a legnagyobb jövedelmű egyház is, — de legalább egy kis népszerűség jut osztalékul és díjjul és ez is csak ér valamit! — De igen is csudálkozom és kárhoztatom a hangot és modort, melyet vágyai nyilvánítására használni jónak látott. — Mert avagy mivel igazolhatja az eféle badar kifejezéseket: „Könnyű a gazdag alföld kardinálisainak . . . azon hallgatag önbevallás mellett: én lelkem egyél, igyál . . . stb. továbbá: óhajtánám, hogy azok a dúsgazdag alföldi, főrangot affectáló uri papok elolvassák . . . stb. és ismét: Ne legyen már mindig szívetek tőlünk meghidegvedve, ne legyetek irántunk folyvást idegenek, kik szegény kollégáitokról tudni sem akartok. — És ne feledjétek, hogy részvétlenségtek sirját ásandja meg e honban az emberiség legdicsőbb vívmányának: a protestáns ügynek!“ . . . Valóban, a szegénység sulya alatt görnyedő embernek sokat meg lehet bocsátani, de az ily gúnyos, epés, izgató, igazságtalan és okadatolatlan kitöréseket aligha. — Hát honnan tudja azt Collega ur, hogy az alföld papjainak ez a jelszavuk: én lelkem egyél, igyál . . . stb? supplicans korában oly bőv alkalma lett volna a szívek és vesék rejtekébe betekinteni, hogy azok titkait teljesen kiismerte volna? engedjen meg, ezt nagyon kétkem. — Aztán kik közöttünk azok a „kardinálisok,“ azok a főrangot affectáló uri papok? s ha az alföld egyik másik nagy egyházában több is a jövedelem: hát az ennek megfelelő szolgálati terhet mérlegelte-e kellőleg? És továbbá, melyik alföldi pap tanuló szobáját látta elannyira könyvnélkül, hogy jogositva érzi magát az egész testületről feltenni, hogy egyik másik jelesünk művét nem olvasta sőt 1 frtot sajnálna is rá áldozni? És mit mondjak arra a patheticus felhívásra, hogy szívünk ne legyen már szegényebb Collegáink iránt folyvást hideg és idegen s hogy részvétlenségünk a prot. ügy sirját ássa meg? Mit ért cikkiró ur szívünk hidegsége, idegensége s részvétlensége alatt? s miként akarja, hogy ezt levetkezzük? Talán csak nem úgy, hogy a kinek sikerült közölünk, évek szorgalmával, családja jövőjének biztosítására valamicskét összeszerezni: azt menten ossza meg az utolsó tüig ungmelléki tisztársaival? én úgy gondolom, hogy e már egyáltalában nem protestáns, hanem egyenesen communisticus elv volna; ennek szigorú keresztül hajtása ellen pedig bizonyosan a Collegának is volna észrevétele?

De legsúlyosabb vád az alföld papsága ellen kétségen kívül az: hogy részvétlenségök a prot. ügy sirját ássa meg e honban? De vajjon miképen? erre feleljen meg „Ungmelléki“ ur lelkiismerete; mert hiszen más részről meg azt hányja szemünkre, hogy prot. autonomiánkhoz (melyet igazi cynismussal automaniának satyrizál) confessiónkhoz szerfelett ragaszkodunk! Pedig ezek talán csak a prot. ügyre tartoznak? Vajjon mi ás-

suk-e hát meg a protestántizmus sirját, kik annak alapelveihez, positiv tételeihez talán tulszigoruan is ragaszkodunk? — vagy pedig azon máshol lakó és „nem Debreczen,“ hanem azon egyelet felé gravitáló egyének, a mely egyelet protestánsnak nevezi magát, holott tagja lehet zsidó, görög, unitárius, róm. kath. szóval minden teremtetett lény? — Ha már ez az egyelet is protestáns: akkor „Ungmelléki“ ur is egy új protestáns egyeletnek vette meg alapját, a mennyiben t. i. ő is protestál „a gazdag alföld kardinálisainak zsiros jövedelme ellen.“ — Erre a rendkívül irigylett gazdag jövedelemre is megjegyzem most már, hogy legnagyobb részben az is csak az „Ungmelléki“ ur képzeletében van meg. — De ha tényleg meg volna is, vajjon a következők-e abból, hogy a kinek már van valamicskéje: azt tüzzel, vassal vegyük el attól és adjuk másnak, meg másnak . . . . . így tovább? Ha vannak már közöttünk olyanok, a kik nem éheznek, vajjon el kell-e tőlük vennünk a darab kenyeret? s nem inkább az-e kötelességünk, hogy ezek jólétén örülve, azon igyekezzünk, hogy a most még éhezők kezébe is adhassunk? És végre, vajjon azért-e szegények az ungmelléki lelkészek mert az alföldiek gazdagok? vajjon melyikönk fosztotta ki őket örökségökből? . . De nem szellőztetem már tovább Ungmelléki ur epés igaztalan s főleg szeretetnélküli kifakadásait. — Csak indítványára lényegére nézve jegyzem meg, hogy a mily méltánytalan támadásai-ban, épen oly alaptalan azon állítása, mintha a 6 évenként feltétlen lelkészváltás a helvét irány követése volna. — Helvétia különböző cantonaiban különböző lelkészválasztási törvények vannak érvényben, — de 6 évenkénti feltétlen változás tudtommal sehol. — Néhol egyenesen holtig (Sz. Galen, Thurgau) máshol bizonyos időre p. o. 5 (Bázel vidék) vagy 6 (Bázel, Bern) évi időközre választatnak, — de ezen idő elteltével, ha a gyülekezet ki van velök eléggülve: ismét megválaszthatók. — És így teljességgel nincs feltétlen változás, — valamint az összes Helvétiaiban — az államegyházak kivételével — az egyes gyülekezetek korlátlan lelkészválasztási joggal bírnak; az Ungmelléki ur feltétlen változásainál pedig a gyülekezeteknek aligha nem pusztán a néző szerepe jutna s az egészet dirigálná valami felsőbb hatalom, gondolom a határozatképes convent. E pedig lényeges különbség. — Végül engedje meg Ungmelléki ur, hogy én is figyelmébe ajánlhassam Fejes I. Egyházi beszédei II-ik kötetének 135 s következő lapjait s különösbbe ezen tételeket: Talán azon igék bátorítottak fel e követelésre, melyekben a képmutató gazdagnak azt tanácsolá a mester: „menj el add el minden vagyonodat, oszd szét a szegények közt s részed lesz a mennyben!“ Csalatkozol, az az önmegtartózkodás és lemondás kérdése, a melyre neked épen oly szükség van, mint vagyonosabb felebarátodnak, mert téged is épen az elégtelenség és a gazdagság vágya hajt az osztózásra . . . És most a szeretet lelke légyen velünk!

Kunhegyes, 1876. szept. 29.

R á c z M i k l ó s,
ref. lelkész.

K Ö N Y V I S M E R T E T É S

A vasárnapi munkaszünet közegészségi szempontból.

Dr. Niemeyer Pál nyomán Barth László (lásd 36. szám.)

(Vége.) V. Nemzetgazdasági következtetések.

(65—79 l.)

E szakasz első sorait idézni czélszerűnek tartom. — „Ezen fejezet a hatóság, a munkaadók nagy csoportjához van intézve,

kiknek kezdeményezése mellözhetlen, ba a vasárnapi nyugalmat általánosan kötelező intézménnyé akarjuk tenni. Mert az alárendeltek jóakarátának mind addig nem leszen gyakorlati eredménye, míg szerződészerű kötelezettségek vagy rábeszélés folytán, szándékklataikban megingattatnak, a helyett, hogy megelőző intézkedések által azokban megerősítettének.

Egész kis müben s kiválólag e szakasz folyamában, Barth L. ur, ottan ottan, egy-egy, a tárgyra szoroson nem tartozó, de felvett tárgya körüli eszmélődése közben lelkében önként felmerült oly társadalmi sebeket érint meg s oly nézeteknek ad nemes bátorsággal kifejezést, hazánkat érdeklőleg, melyek nagyon figyelemre méltók; s e kis mü becsét még inkább nevelik. — E szakasz érdemét illetőleg, nemzetek példájával felel meg azoknak, kik öröklött rövidlátás és szükkeblblülségből, a pillanatnyi csekély hasznot többre becsülve a jövő méhében rejlő nagy előnyöknél, a munkaszünet ellen azt vitatják, hogy általa nagy összegek vesznek kárba. — Helyes nemzetgazdászati nézeteire Maculay e szavaival üti rá a pecsétet: „Ha hazánkban (t. i. Angliában) nem ünnepelték volna már 300 év óta a vasárnapot, mint a nyugalom napját, hanem ásó és kapával, kalapáccsal és üllövel dolgoztak volna: szegényebb és müveletlenebb nép volnánk, mint a milyenek vagyunk.“

Maculay ez állításának adnak igazat a practikus de egyszersmind mély vallásos érzésű Északamerikaiak is, kik, ez évi philadelphiai világkiállításukat vasárnapokon bezáratni határozták; s ez intézkedésekből, a németek ijeszgetése daczára sem remélnek deficitet.

A közegészségtannak a nemzetgazdászattal azonosságot állítván, ugy hiszem nem a szerző, de Barth L. ur az átültető, s szomoruan jegyezvén meg, hogy ez maig is kevesek által van elismerve: ismertető bátor azon nézetét kockáztatni, hogy ő nem csudálkozik azon, ha e két tan azonossága kevesek által ismertetik el; míg ha azok szoros kapcsolatban létét állítanók, ez ellen szót jogosan senki se emelhetne. — Figyelemre méltó a mi itt mint külföldi kezdeményezés felhozatik, „a talaj minőségének közegészségi szempontok szerinti mivelése.“

Az ezután következő Pettenkofer „a közegtan jeles harczosa“ nyomán közölt összehasonlítások, London, München halálzási statistikájából, s az ezekre épített nemzetgazdászati következtetések, melyeket Barth L. ur hazánk fővárosa egészségügyi állására is alkalmaz, ránk nézve, valóban oly megdöbentők, hogy arra kormányunk figyelmét is fölhívni mulaszthatlannak tartjuk.

London, e világvárosnak közegészségi viszonyai kitünő voltát a kezünk alatti müvecske részben a vasárnapi munkaszünet szigoru megtartásának tulajdonítván: ez által céljának magában is megfelelt volna; ha több példát fel nem hozna is.

Nekem elég itt a füzetke megtekintésére utalni olvasóimat, s csak pár pontot idézek. „Tudjuk . . . . . hogy a munkaerő, vagyis a képesség dolgozni, a rugalmasság vagyis a feszerő bizonyos neméből áll, mely csak hat napra elég s a hetedik napon már nyugalmat követel, hogy a következő 6 napi munkatartamot meggyőzze, mi nemzetgazdászatiilag kifejezve azt jelenti, hogy a vasárnapi munkaszünet fentartja a munkaerőt, az egészséget, az életet; — folytonos és tulhajtott munka, időelőtt pusztítja a munkaerőt, rövidíti az élet. „Health is wealth“ = „az egészség a gazdagság“ mondja az ángol; de ha a vagyont saját vagy mások betegsége árán szereznők, ugy silá-

nyul gazdálkodunk“ s midőn rá utal a folytonos munka káros hatására, e szakasz végén azt is kifejezi, hogy: „a munkaszünet a vasárnapi pihenés is, csak ugy lesz a munkásra jó hatással, ha azt észszerűen, az egészségtan követelményeinek megfelelőleg élvezi.“

De lássuk már az ismertetett kis mü utolsó szakaszát.

VI. A vasárnapi munkaszünet hatása a társadalomra. (79—86 l.)

A munkás testi és szellemi feszereje a teljesített munka mennyisége és minőségére közvetlen befolyással van. — E pár sorban kifejezett igazságon nyugszik e szakasz tartalma; mely a társadalmi tudomány magasabb szempontjából vizsgálja azt, minő hatással van a rendszeres (vasárnapi) munkaszünet a társadalomra a munkás osztály szellemi és anyagi jóléte biztosítására. — Ébreszti a közfigyelmet, e közös társadalmi ügy tanulmányozására, hogy a kor socialpolitikusa inekénytelenitessenek ma is látni a rabszolgaság egy nemét. Mert nagyon helyes a Careytől idézett megjegyzés: „mindegy, rabszolgaság járma alatt négernek, vagy fehérbőrű gyármunkások nyögjenek.“

És ki az, ki igazat ne adna Niemeyernek, ki a munkástól szakadatlan munkát követelők eljárását barbarismusnak, a belőle származó anyagi hasznot pedig rosszul gyümölcsöző tőkének tekinti.

„Rosz gazdálkodásnak nevezhető az — mondja az ismertetett mü — ha a gazda, a gyáros, szóval az, ki munkást tart, ez utóbbit csupán fizetett szolgájának tekinti, s magát a munkás által is, csupán a hideg számítás, a munka kihasználójául tekinteti. — A helyes gazdálkodás Nagy Frigyes azon ösmeretes mondatán alapuljon: „Az állam első szolgálja a király.“ Osszsa meg tehát a gyáros, az iparos, a kormányférfi, alattvalóival hiven és becsületesen a munkát és nyugalmat is, így mutatván nekik jó példát. A munkaképesség minőség tekintetében is így lesz kielégítő, és így lengi majd át a munkás telepeket a munka jó szelleme.“ — Fentebiekhez szabadjon még részemről befejezésül annyit megjegyez-nem, hogy ha az agy mint gondolkozás szerve (lásd 45. lapon) „anyag nélküli rugékonysággal is bír“ s ha e rugékonyság is mint az anyagé lazulásnak van kitéve, s ha a test szervei rugékonyságban tartásáról, mint életfeltételről, igen helyesen gondoskodnak mint ismertetett mü is bizonyítja: akkor egyház és államnak közös erővel kellene oda hatni, hogy a szellemrugékonyítás is, a szervek rugékonyításával egyidejűleg a vasárnapnak mint „Urnapnak“ a hitfelekezetek gyakorlata szerinti vallásos buzgalommal, megülésével eszközöltésék, mert csak is így várható, hogy nem üres szó lesz a mottó, de valósággal leend „mens sana in corpore sano.“

Ismertetésemmel véget értem. — Ha nagyon is részleteztem s néhol hosszadalmas voltam: mentsen ki mély érdeklődésem a tárgyalt ügy iránt.

Tollamat azonban le nem tehetem addig, míg ugy a tulajdonképeni szerző, mint a hazai irodalmunkba viszonyainkhoz alkalmazottan átültető t. cz. uraknak, ismertetett kis de becses művéért, magam s hiszem — hitfelekezeti különbség

nélkül — a valláserkölcsei élet tüzetes munkásai, az összes lelkeszi kar, sőt az egyetemes emberiség nevében át nem adom köszönetemet s tiszteletem kiérdemelt adóját. — Honfitársaim pedig jutalmazták meg őket s önmagokat e becses mű megszerzésével, tanulmányozásával; s pártoljanak egy új irodalmi ágat, a „Népszerű egészségügyi olvasmányok“-at, melyeknek az ismertetett „Vasárnapi munkaszünet“ I-ső füzeté.

Kovács József,
görgetegi hely. hitv. lelkész.

K Ö N Y V É S Z E T.

Magyarország összefüggő történelme korszaki képekben a közel viszonyban élt népek és államok rövid vázlatával, népiskolák számára. A tiszántuli ref. egyházkerület tanterve alapján írta Kállay István a debreczeni ref. tanítóképezde gyakorló iskola tanítója. Debreczenben kiadja ifj. Csáthy Károly, 1877. 8r. 72 l. ára kötve 24 kr. Úgyesen szerkesztett könyv, a közeli nemzetek, kikkel érintkezett hazánk, alkalmasan vannak beszöve. Kár hogy a szellem, művelődés, tanultság stb. története háttérbe szorul a hadi s politikai tények miatt. A XVI. század fontos eseménye a reformáció méltatva nincs. Mind ezen új átdolgozás segíthet. A munkás szerzőnek többről többre vivő erőt kívánunk.

Honpolgártan. Polgári jogok és kötelességek rövid ismertetése a törvényekkel megegyezőleg, kézi könyvül népiskolai növendékek számára írta Vasadi Balogh Lajos ref. lelkész, a véciesaljai tanító egylet elnöke stb. Hatodik teljesen átdolgozott kiadás. Klökner Péter tulajdona. Székesfehérvár, 1877. 8r. 46 l. ára kötve 30 kr. Igen csinos kiállítás. Alkalmas tanító kezében használható kézikönyv.

Hármastankönyv. Magyar történelem, bibliai történetek s természetrajz. A tiszántuli reform. egyházkerület által kiadott népiskolai tanterv szerint. Népiskolák használatára szerkesztette Zih Károly békés-szentandrásai ref. néptanító, ára 75 kr. Budapest, 1876. a szerző tulajdona, 8r. 190 l. A magyar történelem III-ik és IV. osztály számára; a bibliai történelem az alsó 4 osztály számára. És természetrajz. A magyar történelem nyelve eléggé népies és könnyen érthető, az életképek használhatók; de az előadásnak szemléletibbnek kellene lenni. A bibliai történetek elbeszélése általában véve folyékony, kár hogy a biblia szövege nincs eléggé, s ott is, hol kívánatos lenne, megtartva; használható könyv ez is. A 3-ik rész legtöbb kívánni valót hagy fenn.

Confirmitióra s urasztalához először járulhatásra készítő rövid vallásos oktatás kérdések és feleletekben közrebocsátja Papp Károly h.-bösörmeényi polg. isk. tanító. Debreczen, ifj. Csáthy Károly, 1877. 8r. 22 l. ára 10 kr. Vannak e téren már jobb tankönyveink ennél.

Szaporodnak tankönyveink. Itt volna már szüksége, hogy kerületünkben szakértő bíráló bizottság állíttatnék fel, mely módszertanilag is ítéletet mondana tájékozásul az új könyvekről s a jobbat tekintélyével támogatná. Kívánatos lenne az is, ha könyviróink előleg benyujtanák a szaktanárokhöz műveiket s ezek nézete meghallása után bocsátanák sajtó alá. A népiskolák feletti egyházi főhatóságnak érdekében áll magát is mást is tájékoztatni kiválasztás által a jobb elemi tankönyvek felől.

B E L F Ö L D.

A bihari egyházmegyei egyetemes lelkeszi értekezlet.

(Vége.) Került ezután a sor a körü értekezletek betérjesztésére, és

6. Felolvastattott a kismarjai kör jegyzőkönyvének 6-dik száma, mely szerint: „az egyházkerület f. é. ápril 105 sz. végzésében, a csökmői lelkészválasztást — a választást vezető küldöttség eljárásának helytelenítése mellett, megsemmisítvén, s mégis a vizsgálati 42 frt 80 kr. költség fedezésében nem a hibásan eljáró küldöttség, hanem az egyhm. közigazgatási pénztár marasztaltatván el: a kör véleményezi, hogy a fizetési kötelezettség a közpénztárt illetéktelenül terbelvén, az egyet. lelk. értekezlet találjon módot a közig. pénztárnak e fizetési kötelezettség alól mentesíthetése végett.“

Erre nyilvánultak olyan vélemények, hogy az egyházkerület itt eltért szokott igazságszeretetétől, midőn nem a hibásokat bünteti; — hogy meg lévén határozva szorosán a közig. pénztár kiadásai, ez semmi rovat alá nem vonható; — s hogy tételessék felterjesztés az egyházkerületre, hogy ítéletének ide vonatkozó részét változtassa meg, s a költséget ossza meg a két perlekedő fél között. Arra nézve pedig egyhangú volt a nyilatkozat, hogy a közpénztár e költséget nem viselheti. Erre esperest elősmérésre méltó őszinteséggel előadta, hogy az egyházkerület nem távozott el szokott igazság szeretetétől, mert épen a hibát elkövetett küldöttségre akarta róvni a költség megfizetését; hanem az ő — esperest — információja folytán, ki méltatlannak gondolta azt, hogy a világi kiküldött, ki a mi szabályainkat tudni nem tartozik, s meg kellett biznia egyházi kiküldött társa tudományában és tapasztaltságában, az egyház iránti kegyeletből, felajánlotta fáradságát, s ennek tetejében még pénzfizetésre büntetessék, — hozta az egyházkerület azon ítéletet; — s biztosította a lelkésztársakat, hogy ha az egyházi kiküldött nem fogná kárpótolni a közpénztárt, kárpótolni fogja ő, ki elkövette a helytelenséget, hogy a hibázókat kimélni akarta. — Végzés az lett, hogy az illető egyházi kiküldött szólíttassék fel, lehető méntségének előadására, — s ha beösméri a hibának elkövetését, nyilatkozatra, ha vissza térí-e a közpénztárnak a 42 frt 80 kr költséget, vagy nem? A felelettől függ aztán az esperest ígérete beváltásának szüksége.

Egyébiránt referens úgy vélekedik, hogy az egyházkerület következetlenné látszó ítélete, nem hibáztatható egészen. A polgári perekben számtalanszor megtörténik, hogy hibát követ el az ügyvéd, a bíró, a végrehajtó, mi miatt a perlekedők költsége jelentékenyül emelkedik, sőt elkövetett hiba miatt az igaz ügy is megbukik: mégis, az újabb törvények által felállított személyes felelősség mellett is, nem hallotta, hogy a hibát elkövetett ügyvéd, bíró, stb. kártérítésre szorítottatott volna. — Ehhez járul az is, hogy a mi választási kiküldetéseink egészen díjtalanok, s újabb szabályaink mellett nem lehetlenek az elkövethető hibák; s az értekezlet eljárása nem fogja-e maga után vonni azon eshetőséget, hogy kivált gyakorlatlan lelkészek, kik pedig, a helyhez közelebb lévén, a kiküldetésre legalkalmasabbak lennének, meg fogják köszönni a megtiszteltetést, mely esetleges költség-megfizetéssel járhat. — Vége

7. A m.-keresztesi kör betereszti — 2-ik sz. — „Miután gyakoriak az esetek, hogy a papválasztásoknál elégtelenkedő egyháztagnak, mellőzve az egyházmegyét, mint első bíróságot, egyenesen a superintendenshez fordulnak: óhajtja az értekezlet, hogy ft. superintendens ur szigorúan utasítsa az elégtelenkedőket az egyházmegyéhez, mint illetékes első bírósági forumhoz“

Ezen sértő indítvány, miután ft. superintendens ur tudja, és teszi kötelességét, egyhangulag elvetetett, s annak a jegyzőkönyvben fel nem említése is elhatározottat.

Ugyanezen szám pár sornyi véleményt ad a lelkészválasztási szabályok módosításához; — de mint nem az értekezlet elébe tartozó, mellőztetett.

— Az idő elteltén, és sokak gyomrában már rég elhangozván a 12 óra, a körök jegyzőkönyveinek néhány száma hátralékban maradt.

Ezekben igyekeztem hű képét adni értekezletünk lefolyásának. — Leszámítva egy kis amabilis confusiót, egy társunk fesztelen bőbeszédűségét, s azon kis kellemetlenséget, hogy rövid idő alatt sok és érdekes tárgy levén megbeszélendő, többen kedvükre ki nem beszélhették magokat: az értekezlet meglegedetten oszlott szét, — folytatvatván az a Bánykában, s Király olcsóbb vendéglőjében, és pedig inter pocula kedélyesebben, — itt kárpótolván magokat azok, kiknek amott szó nem jutott.

Egy jelen volt.

A pestmegyei ev. esperesség 1876. okt. 3. és 4. Budapesten tartott közgyűlése.

Főesperes, Sárkány Sámuel imával, esp. felügyelő Rudnay József, üdvözlő beszéddel, melyben a világiaknak távollétét neheztelemmel vette és a jelenlevőket a két nevezetes tárgyra, a Pozsonyban felállítandó theol. akadémiára és az iskola ügyére figyelmezteté, megnyitá a közgyűlést.

Első tárgyként felvetetett az esperesi jelentés.

E jelentés megemlékezett Székács Józsefről, kinek érdemeit, mint testvér-esperességünk jeles volt tagját, mint egyházkerületünk volt bölcs főpásztorát, mint az ev. egyház-egyetem vezérférfiát jegyzőkönyvbe igatá a közgyűlés.

A jelentés szerint a kiskőrösi egyház két rendes tanítói állomást szervezett, anélkül, hogy a híványok az esperességi gyűlés által megbíráva és megerősítve lettek volna, sőt a 2 tanító választását is megejtette és a két tanító egyikében oly egyént is választott meg, kinek tanképesítő oklevele nincsen.

Ezen eljárást az esp. közgyűlés törvényellenesnek jelentette ki és a választást tudomásul vette ugyan, de megerősítését főggőben tartatni határozta mindaddig, míg a fizetési levelek esp. gyűlés által megerősítve nem lesznek. Egyuttal pedig elvileg kimondá a közgyűlés, hogy: jövőben semmiféle tanító választás alá nem bocsátható, ki tanképesítő oklevelét be nem mutatja.

Elősorolá az esperesti jelentés a jötevők egész sorozatát, kiknek neveit e helyen is feltüntetni kötelességemnek ismerem:

Acsán b. Prónay Dezső, b. Prónay Gábor örökösei; Ikladon gróf Ráday Gedeon, Domonyban Záborszki Gordián; Czinkotán egy névtelen, a szőlőbirtokosok, Kris János, Veidl Ignác, Szücs József, Tersovics Anna; Aszódon

az egyház (5 hold földet tanítói fizetés javítására); Csömörön az egyház és Mrva György, Lankovics Pál; Tarcsán az egyház; Csomádon az egyház és Gosztonyi János; Keresztúron Macskásy Paulina és két leánya; Mendén Baumgartenné asszony; Tápió-Sz.-Mártonban az egyház és Kubinyi Géza s Szentkirályi Kálmán és Blaskovics Ernő; Czepléden az egyház; Kecskeméten az egyház és Földvály Gábor; Tápió-Szelén az egyház, Kis-Hartán Schmidt József; Irsán, Bényén és Káván az egyházak adakoztak egyházi czélokra, mely adakozásoknak értéke kerek-szám 8000 frtot tesz ki.

Ezen a szük időben is bőven buzogó jótékonyságnak forrásáért — hála a hiveket kormányzó Istennek! — elismerés a jötevőknek!

Több belügyi kérdés elintézése után felvetetett a Pozsonyban felállítandó evang. theologiai akadémia ügye. Nevezetesen olvastatott azon munkálat, mely Rudnay József előnökte, báró Podmaniczky Géza, Gosztonyi János felügyelők és Moravcsik Mihály, Melczer Gyula s Brocken Lajos lelkészek bizottsági tagságuk alatt készült. E munkálat érdemileg számba véve a pozsonyi tanerőt, a pozsonyi egyház felszámított subventióját, a pesti ref. theol. intézettől vissza járó tőkét; számolni bátorokdván Zsedényi Ede hittani karra ajánlott 5000 frtjának, Pulszky Ferencz 5000 frtos ajánlatának kamataira, az államszegélyből 1000 frtra, 4 kerülettől 3000 frt évi segélyre: az akadémiát feláll.tandónak javallja, még pedig úgy, hogy a híványzó 4 tantermet Pozsony maga állítaná fel, a hazai hitsorsosok adakozása mellett; a meglevő 3 theol. és 3 gymnasiumi póttanárt Pozsony adja, az egyetemes egyház pedig 3 rendes tanárt díjazna; szükség esetén 3 póttanárnak is nyujtana évi subventiót. Az egyetem tanárai 1500 frt fizetést huznának. Az akadémia kormányát pedig az egyetemes gyűlésre bizza.

E munkálat szellemében az esp. közgyűlés határozá, hogy: 1) Az ev. theol. akadémia felállítása Pozsonyban elvben elfogadtatik. 2) A pozsonyi egyház ajánlatai — feltéve, hogy elégségesek — elfogadtatnak, és kerületünk többre, mint 1200 frt évi járulékra nem kötelezi magát és ahhoz az esperesség lélekszám arányában kész hozzájárulni. 3) Az akadémia létesítése és kormányzása az ev. egyházegyetemre bízatik.

Mit a gyakorlat bebizonyított, hogy Pozsonynyal sem Sopron, sem Eperjes, mint theologiai tanodák nem voltak képesek versenyezni és azon tény, hogy Pozsony mindig a tiszta hazafiság, és soha separatistikus tendenciák tüzhelye nem volt: azt tagadni, legszelidebb kifejezéssel élve, hálátlanság büne volna Pozsonynyal szemben, melynek gremiumából nem egy egyházi notabilitás került ki.

Másodnapon felvetetett a népiskolai tanügy, illetőleg tárgyalatott a tanügyi bizottság jelentése.

Erre vonatkozólag idézem esperestünk jelentéséből e találó helyet: „A számos rendezett iskolának érdemszerű kitüntetése mellett, jelentést tesznek a körlelkészek a rendetlen és hanyag iskolázás lelket szomorító eseteiről is. Legnagyobb a panasz a tavaszi hónapokra eső iskolázás ellen. A tavaszi munka megnyíltával üresen maradnak az iskolák padjai s a lelkészek erélyes felszólalása nem elégséges arra, hogy a legtöbb esetben értetlenségéből eredő konok ellenszegülést a lelkiismeretlen szülőknél ellensúlyozza. A polgári hatósági közegek részéről pedig vajmi kevés történik a pontos iskolázás szent ügyének

érdekében. Van észrevétel itt-ott egyes tanítók ki nem elégitő működése ellen is és a hol alapos a panasz, ideje volna, hogy erélyesebb felügyeleti és fegyelmi rendszer alkalmazása által segítve legyen ez elszomorító állapotokon. A hibák legyeztetése és a hiányok fedeztetésével csakhamar elérnők azt, hogy felekezeti iskoláink ellen kárhóztatólag zudulna fel a közvélemény ítélete."

Határozatott, hogy az iskolázás rendesebbé tétele végett, úgy mint most a gymnasiumoknál, jövőben szeptember 1-jén kezdessék meg a tanítás s onnan számittassék, faluhelyen a 8 havi szorgalomidő, leszámítva a közbeeső munka miatti rövidebb szüneteket. A körlelkészek esperességi gyűlés alkalmával külön értekezletet tartsanak s együttesen nyujtsák be javaslatukat a közgyűlésnek. A tanítói értekezletek szigoruan megtartassanak.

A specialis hiányok, a bizottsági munkálatból folyólag elintéztettek.

Végül, álljon itt még a körlelkészek jelentéseiből összeállított egyházi és iskolai statisztika.

Van a pestm. ev. esperességben 26 anya- és 15 leányegyház. Lélekszám 39,895. A mult évben született 2108, eskettetett 533 pár, hozzánk áttért 14, meghalt 1861. Iskolakötelesek száma 4933, iskolába járók száma 4697. — Az egyházak bevétele 52,592 frt, kiadása 40,919 frt, tőkék összege 26,504 frt, adósság 28,704 frt, az egyházi magtárakban találtak 4090 véka gabona.

A bányakerületi közgyűlésre követekül kiküldettek: a kettős elnökség, továbbá Láng Adolf, Margócsy József, Földváry Gábor, Gosztonyi János, b. Podmaniczky Géza és Levente, Hoicsy Sándor, Melczer Gyula, Brocken Lajos, Kiss Endre, Jezsovics Pál, és többen.

L á n g A d o l f.
esperességi főjegyző.

— Azon t. lappártolókat, kiknek előfizetésük mult hó végével lejárt, az előfizetési pénz beküldésére tisztelettel kéri a

szerkesztő.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.

H I R D E T M É N Y.

Megrendelhetők Kőnig R. lelkésznél Budapesten, váczi út 34. szám, postán utánvétellel bérmentve küldetnek meg.

BIBLIAI KÉZIKÖNYV

kalauzul a szentírás tanulmányozásához

készítette **Dr. Angus József** a „királyi ázsiai társaság“
(royal asiatic society) tagja.

Magyar fordításban, 46 ív, díszes, földabroszszal, vászonba kötve, ára 3 frt 80 kr.

T o v á b b á

H A J N A L P I R :

első vallásos oktatás kis gyermekek számára.

Magyar nyelvre fordította: **Dr. K. Á.** (Az eredeti 293,000 példányban kering). — Díszes, képekkel ellátott kiadás, vászonkötésben, nagy 8r. 91 lap, ára 70 kr.

N A P F E L K Ö L T E :

39 ó-testamentomi történet jó gyermekek számára.

Magyar nyelvre fordította **Dr. Kiss Áron.** — Díszes, képekkel ellátott kiadás, 8 r. 112 lap, ára 70 kr.

2—6